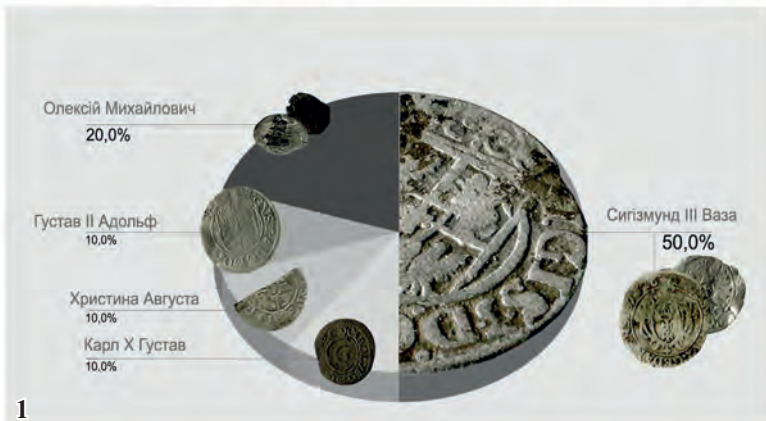

Таблиця 1. с. Стасі

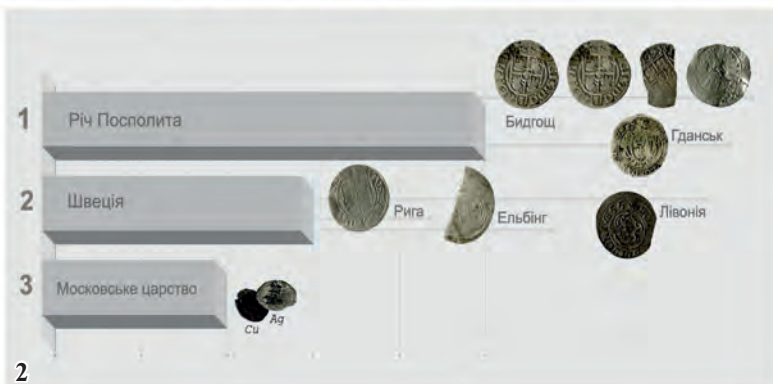
Кількісне співвідношення монет за правителями

1

Таблиця 2. с. Стасі

Кількісне співвідношення монет за країнами та місцями карбування

2

До статті Михайла Коваленка, Юлії Деркач «Втрачений гаманець XVII ст. з околиць Стасів на Полтавщині»:

Рис. 1. Стасі, с. Комплекс втраченого гаманця 3-ї чв. XVII ст. Кількісне співвідношення монет за правителями.

Рис. 2. Стасі, с. Комплекс втраченого гаманця 3-ї чв. XVII ст. Кількісне співвідношення монет за країнами й місцем карбування.

ВТРАЧЕНИЙ ГАМАНЕЦЬ XVII СТ. З ОКОЛИЦЬ СТАСІВ НА ПОЛТАВЩИНІ

Публікація комплексу невеликого «скарбу» монет доби Руїни — загубленого гаманця, виявленого за випадкових обставин в околицях с. Стасі сучасного Полтавського району Полтавської області.

Ключові слова: козацька доба, монетно-грошовий обіг, Полтавщина, Стасі, півтораки-драйпелькери, солід, копійки.

На сьогодні в науковому середовищі, в силу зростання інтересу до вивчення нумізматики та збільшення кількості джерельного матеріалу, відбувається вивчення монетно-грошового обігу XVII ст. на теренах українських земель. Проте варто зазначити, що цей напрям розробляється, зазвичай, односторонньо. Пильна увага дослідників зосереджена, головним чином, на вивченні найбільш репрезентативних монет — так званих «важких» фракцій (талерів, гульденів), зрідка — середніх (крейцерів) і майже оминає дрібні номінали (соліди, драйпелькери).

Проте такий підхід не є завжди виправданим і науково вивченим, оскільки саме дрібні номінали є найбільш використовуваними в обігу та репрезентативно відображають його на певній території (у даному випадку на теренах Полтавщини). Безперечно, дослідження обігу важких та середніх фракцій монет — тема важлива і цікава, проте вона не розкриває не лише всієї картини, а й сутності монетного обігу взагалі. З огляду на це, проблематика нашого дослідження ще більше актуалізується як у середовищі фахівців-науковців, так і серед громадськості, оскільки дає змогу розширити світоглядні й наукові орієнтири.

Як зазначає В. В. Шерстюк, вивчення обігу власне солідової монети на території будь-якого мікрорегіону (для відображення більш цілісної картини монетно-грошової системи загалом) є важливим і цікавим напрямом нумізматики. Для такого дослідження, більшою мірою, підходять саме випадково втрачені монетні комплекси — загублені гаманці, а не тезавровані скарби [5, с. 120].

У цьому дослідженні репрезентується ще один із таких нових комплексів монет у складі дрібних номіналів, що походить з околиць села Стасі Полтавського району, нещодавно переданий до Центру охорони та досліджень пам'яток археології, а саме – наприкінці 2018 р.

У складі комплексу лише 10 монет, усі діагностовано, щонайменше, до країни, що їх карбувала: 7 півтораків-драйпелькерів, 1 солід, 2 копійки.*

Якщо розглядати територіальну приналежність представлених монет, то 50% — це монети Речі Посполитої, 30% — Шведського королівства, 20% — Московського царства.

Цікавою у даному скарбі є мідна копійка Московського царства часу правління Олексія Михайловича. Вона є «представницею» грошової реформи царя та подальших «мідних бунтів», що були викликані заміною срібних монет та мідні. Непомірний випуск мідних копійок (їх карбували п'ять монетних дворів — два московських — Старий і Новий, а також двори у Новгороді, Пскові і Кукейносі), а також обмеження по прийому мідних монет призвели до їх знецінення: за 1662 рік за срібну копійку давали 15 мідних. Знецінення мідних копійок викликало розлад грошового обігу, дорожнечу і голод, селяни відмовлялися на них продавати зерно, а купці — товари. Незабаром після «Мідного бунту» в Москві 1662 року, а також ряду народних хвилювань в інших містах, карбування мідних копійок було припинено, грошові двори «мідної справи» закриті. Мідні монети були вилучені з обігу, протягом місяця після скасування реформи [3, с. 157]. Але, як показують монетні комплекси тих часів, у обігу на Лівобережжі мідні копійки час-від-часу зустрічалися й надалі.

Найстаріша монета комплексу — півторагрошовик, випущений у 1621 р., наймолодша — копійка 1662/1663 р. Отже, час «випадіння» «скарбу» за цими ознаками — близько середини 1660-х рр.

Можна констатувати досить поганий ступінь збереження більшості монет комплексу. Півтораки Сигізмунда III мають значні потертості й деформації, також досить поганий стан збереження мають «наймолодші» монети скарбу — копійки Московського царства, карбовані за Олексія Михайловича. Значна затертість більшості півтораків із комплексу свідчить про їх тривалий та інтенсивний обіг. А, отже, не виключено що час «випадіння» цього

* Ілюстрації до публікації див. на кольоровій вклейці VIII.

гаманця може бути й дещо пізнішим у часі за вище означений. За невеликою вибіркою точноше це встановити неможливо.

№ по	Країна	Емітент	Місто карб.	Проміть	Метал	Номинал	Рік*	Аверс**	Знак обігу***	Реверс**	№ за каталогом****	О, мм	Полиг, мм	Стан, примітки
1	Річ Посполита	-	Бидгощ	Сигізмунд III Ваза (1587-1632)	Ag	Півтора-грошовик	[16] 21	SIGIS-3-D-GREX MDL	сас озгур.	★MONENOREG POLO★	1621PL00700 Kopiciki 858	19	10	Трохи зітнута
2	Річ Посполита	-	Бидгощ	Сигізмунд III (1587-1632)	Ag	Півтора-грошовик	[16] 22	SIGIS-D-GREXPM DL	сас озгур.	MONENOREG POLO	1622PL01600 Kopiciki 860	19	9	Потерта
3	Річ Посполита	-	Бидгощ	Сигізмунд III (1587-1632)	Ag	Півтора-грошовик	[16] 27	SIGIS-D-GREX P MDL	сас фігур.	[MONENOREG]★ [POLO]	-	19	5	Об'ємна з двох сторін
5	Річ Посполита	-	Бидгощ	Сигізмунд III (1587-1632)	Ag	Гріш	[7] 7	SIGIS-D-GREX P OL	сас без метал.	[7]	-	19	5	Потерта, зітнута й великий надпис
6	Річ Посполита	м. Гданьск	Гданьск	Сигізмунд III (1587-1632)	Ag	Гріш	1628	SIGIS-D-GREX POL-D.R.F.R.	-	GROSSVSCIVLGED ANENSIS1628	1628PL01800 Kopiciki 7476	19	2	Діло потерта, крихітний трісн надписом, R
7	Королівство Шведія	м. Рига	Рига	Густав II Адольф (1611-1632)	Ag	півтора-двійцелар	[16] 24	GVSTADOLDGR EN	-	MONNOVAICVIRGE	Федоров 734	19	-	Діло потерта
4	Королівство Шведія	м. Елбінг	Елбінг	Христина Августа (1632-1654)	Ag	двійцелар	[16] 10	CHRISREGISVE	сере	[MONNO REGSVE]	Kopiciki 9650	19	6	Потерта, частини металу зтрачена
8	Королівство Шведія	Лівонія	міст св. Якова, м. Рига	Карл Густав (1654-1660)	Вікон	Солід	[16] 55	CAROLVGUSTI AVTGRS	-	SOLIDA SVLVNIA ES	Федоров 934	15	1	Потерта, вилус
9	Московське царство	-	-	Олексій Михайлович (1645-1676)	Сп	Копійка	1662-1663	Государь царь и великий князь. Алексеи Михайловича Великого и Младшаго Российскаго царств	-	-	-	11	-	Діло зшарп
10	Московське царство	-	-	?	Ag	Копійка	?	-	-	-	-	11	-	Діло зшарп, легенда не читється

Рис. 3. Стасі, с. Опис складу загубленого гаманця.

Загалом можемо підсумувати, що поступове накопичення джерельної бази вивчення дрібної обігової монети XVII ст. дасть змогу в майбутньому не лише здійснити комплексний аналіз монетно-грошової системи й обігу того часу, а й, до певної міри, скласти загальну картину можливості (чи навпаки, неможливості) здійснювати датування археологічних закритих комплексів та культурних нашарувань за окремими випадковими знахідками монет. Адже, як бачимо, деякі з них дійсно могли використовуватися і бути в обігу досить нетривалий, інші ж навпаки — доволі тривалий час.

Джерела та література

1. FortressCatalogue – 2021 // Електронний ресурс. – Режим доступу: www.fortresskatalog.com.
2. **Kopiciki E.** Ilustrowany skorowidz pieniędzy polskich i z Polską związanych / Edmund Kopiciki. — Warszawa : Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, 1995. — Textst. Czesc 1 (poz. 1-7058). — 315 s.
3. **Зякун А., Зякун Ю.** Інтеграція України до західноєвропейського та всеросійського грошового обігу (на прикладі грошового ринку Гетьманщини) / А. Зякун, Ю. Зякун // Світогляд — Філософія — Релігія. — 2014. — Вип. 5. — С. 154–162.

4. **Федоров Д.** Монеты Прибалтики XIII–XVII столетий: определитель монет / Д. Федоров. — Таллин: Валгус, 1966. — 423 с.
5. **Шерстюк В. В., Коваленко М. В.** «Скарб» солідів сер. XVII ст. з околиць Великих Сорочинців на Полтавщині / В. В. Шерстюк, М. В. Коваленко // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: зб. наук. ст. / [ред. кол.: О. М. Титова (відп. ред.), С. О. Біляєва, Р. В. Терпиловський та ін.]; УТОПІК; ЦП НАНУ і УТОПІК; Істор.-культ. асоц. «Україна – Туреччина» та ін. — К. : ЦП НАНУ і УТОПІК, 2018. — Вип. 27. — С. 119–125.

Михайло Коваленко, Юлія Деркач

Втрачений гаманець XVII ст. з околиць Стасів на Полтавщині

Охарактеризований комплекс невеликого «скарбу» монет доби Руїни – загублений гаманець, виявлений за випадкових обставин в околицях с. Стасі сучасного Полтавського району Полтавської області.

Ключові слова: козацька доба, монетно-грошовий обіг, Полтавщина, Стасі, півтораки-драйпелькери, солід, копійки.

Mykhailo Kovalenko, Yulia Derkach

Lost Wallet of the 17th c. near Stasi in Poltava Region

Complex of small “treasure” of coins dated to the Ruin Time – lost wallet, found occasionally near Stasi Village Poltava District Poltava Region – is characterized.

Keywords: the Cossacks Time, monetary circulation, Poltava Region, Stasi, half-poltorak, dreipolker, solid, kopiiika.

